Examen VWO

2018

tijdvak 2
dinsdag 19 juni
13.30 - 16.30 uur

geschiedenis

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 28 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 70 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Door de tijd heen

De volgende gebeurtenissen hebben te maken met de geschiedenis van de Groningse Der Aa-kerk en staan in willekeurige volgorde:

1 Ook in Groningen viel de groeiende welvaart samen met ontkerkelijking, waardoor de Der Aa-kerk in verval raakte.
2 Toen de Franse revolutionaire legers de Republiek binnentrokken, gebruikten ze de Der Aa-kerk als opslagplaats voor hooi en levensmiddelen en als paardenstal.
3 In de tijd dat missionarissen het christendom in Noord-Nederland verspreidden, stond op de plek waar later de Der Aa-kerk verrees een kleine houten kapel.
4 De kerk werd gebruikt als doorgangshuis voor onderduikers, zonder dat de Duitse bezetters dat merkten.
5 Otto III, bisschop van Utrecht, bevestigde de rechten van de kerk, die vooral werd bezocht door schippers en kooplui van de door handel opbloeiende stad.
6 Nadat het leger van stadhouder Maurits Groningen veroverde, werden de altaren in de kerk ontmanteld om de kerk geschikt te maken voor protestantse kerkdiensten.

2p **1** Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

In de vierde eeuw voor Christus werd in Athene het *ekklesiastikon* ingevoerd: voortaan kreeg iedere Atheense burger presentiegeld, ongeveer een half dagloon, voor het bijwonen van een bijeenkomst van de volksvergadering.

2p **2** Leg uit waardoor dit bijdroeg aan de ontwikkeling van de democratie in Athene.

Gebruik bron 1.
Een bewering:
Uit deze bron kunnen oorzaken worden afgeleid voor zowel voor de groei als voor de uiteindelijke ondergang van het Romeinse Rijk.

2p **3** Geef aan
– welke oorzaak voor de groei van het Romeinse Rijk uit de bron kan worden afgeleid en
– welke oorzaak voor de uiteindelijke ondergang van het Romeinse Rijk uit de bron kan worden afgeleid.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

De middeleeuwen

Gebruik bron 2.
Galberts beschrijving past bij de middeleeuwen.

3p **4** Toon dit aan door:
- het doel te noemen dat Galbert met zijn beschrijving heeft en
- de reden te geven waarom Galbert vertelt over de snelheid waarmee het nieuws over de moord zich verspreidt en
- aan te geven waardoor dit past bij de middeleeuwen.

Historici denken dat het waarschijnlijk wél mogelijk was dat het nieuws zich in korte tijd (zie bron 2) over grote afstanden verspreidde.

2p **5** Verklaar met een economische ontwikkeling uit die periode de snellere verspreiding van nieuws in die tijd.

Gebruik bron 3.
Een bewering:
Artsen in de Renaissance zouden zich herkennen in de werkwijze van Ya'qub.

2p **6** Ontleen aan de bron twee argumenten om deze bewering te ondersteunen.

Vroegmoderne tijd

Over de Franse filosoof en schrijver Michel Montaigne (1533-1592) zijn de volgende gegevens bekend:
1 Montaigne was afkomstig uit een familie die rijk was geworden met de handel in haring en wijn.
2 Montaigne studeerde rechten en maakte carrière als rechter en bestuurder. Hij verbleef enige tijd aan het hof van de Franse koning.
3 Na de dood van zijn vader verliet Montaigne zijn ambtelijke post en trok zich terug op zijn kasteel, waar hij zich vanaf dat moment wijdde aan filosofie, studeren en schrijven. Hierbij liet hij zich inspireren door schrijvers uit de klassieke oudheid.

Het leven en de loopbaan van Michel Montaigne passen in bestuurlijk en cultureel opzicht bij de zestiende eeuw.

4p **7** Leg dit uit door:
- een bestuurlijke ontwikkeling uit de zestiende eeuw te noemen en aan te geven bij welk gegeven deze ontwikkeling past en
- een culturele ontwikkeling uit de zestiende eeuw te noemen en aan te geven bij welk gegeven deze ontwikkeling past.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Een geschiedenis:
In 1546 brak een oorlog uit tussen Karel V en een aantal protestantse Duitse vorsten, die een jaar later in de Slag bij Mühlberg door Karel V werd gewonnen.
In 1555 sloten Karel V en de Duitse vorsten de Vrede van Augsburg waarin de afspraak *cuius regio, eius religio* werd opgenomen.
Een historicus concludeert over deze geschiedenis dat Karel V de oorlog won, maar de vrede verloor.

2p **8** Geef aan:
- dat de oorlog tussen Karel V en de Duitse vorsten verband hield met ontwikkelingen sinds het optreden van Luther op de Rijksdag in Worms en
- waarom het vredesverdrag een nederlaag was voor het beleid van Karel V.

In 1572 kwam een deel van de Staten van Holland in Dordrecht bijeen.
Tijdens deze vergadering werden de volgende besluiten genomen:
1 Willem van Oranje werd gehandhaafd als stadhouder, waarbij de Staten de verbanning van Willem van Oranje uit de Nederlanden door de Raad van Beroerten naast zich neerlegden.
2 Willem van Oranje werd erkend als beschermheer van alle Nederlandse gewesten.

2p **9** Toon voor elk van beide besluiten aan, dat deze inging tegen verschillende onderdelen van de staatsinrichting van de Nederlanden in die tijd.

De vergadering van de Staten van Holland in 1572 (zie vraag 9) keurde ook het voorstel van Willem van Oranje goed om vrijheid van godsdienst toe te staan.

1p **10** Welk politiek-militair motief had Willem van Oranje voor dit voorstel?

Op de vergadering in 1572 (zie vraag 9) waren geen afgevaardigden van Amsterdam aanwezig.

1p **11** Geef hiervoor de verklaring.

Gebruik bron 4.
Op het pamflet staat niet wanneer het is uitgegeven.

2p **12** Beargumenteer dat het pamflet waarschijnlijk in 1581 is gepubliceerd.

Gebruik bron 4.
Een bewering:
De mening van de auteur komt overeen met de (latere) politieke theorie van John Locke.

2p **13** Toon de juistheid van deze bewering aan met een argument uit het pamflet.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

De onderstaande gebeurtenissen uit de politieke carrière van Johan van Oldenbarnevelt staan in willekeurige volgorde:

1 Johan van Oldenbarnevelt sloot het Drievoudig Verbond met Engeland en Frankrijk, die daarmee de soevereiniteit van de Republiek erkenden.
2 Johan van Oldenbarnevelt onderhandelde over vrede met Spanje, wat leidde tot het Twaalfjarig Bestand.
3 Johan van Oldenbarnevelt onderhandelde als secretaris van de afvaardiging van de Staten van Holland over de totstandkoming van de Unie van Utrecht.
4 Johan van Oldenbarnevelt werd veroordeeld wegens hoogverraad.
5 Johan van Oldenbarnevelt zette zich in voor de benoeming van Maurits tot stadhouder van Holland en Zeeland na de moord op Willem van Oranje.
6 Johan van Oldenbarnevelt nam het initiatief tot oprichting van de VOC.

2p **14** Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 5.
Emmanuel Sieyès levert in dit pamflet kritiek op het ancien regime in Frankrijk.

2p **15** Geef aan:
– welke kritiek Sieyès op het ancien regime heeft en
– welk onbedoeld gevolg het bijeenroepen van de Staten-Generaal door Lodewijk XVI hiermee samenhangt.

Gebruik bron 6.
Op grond van deze bron kan worden geconcludeerd dat Robespierre behoort tot de radicale stroming in de Verlichting.

3p **16** Toon dit aan met twee verwijzingen naar de bron.

Moderne tijd

Gebruik bron 7.
Een conclusie:
Dit handvest is een compromis tussen voorstanders van de Franse Revolutie en voorstanders van de Restauratie.

4p **17** Ondersteun deze conclusie door, telkens met een verwijzing naar de bron, uit te leggen dat dit handvest:
– aansluit bij de democratische revoluties uit de voorafgaande tijd en
– ook past bij de Restauratie.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

*Gebruik bron **5** opnieuw.*
In de negentiende eeuw vinden de opvattingen van Sieyès zoals in dit pamflet weerklank bij verschillende politieke stromingen.

4p **18** Noem twee van die stromingen en geef per stroming aan, door welke opvatting van Sieyès deze stroming zich aangesproken voelt.

In 1842 opende koning Ludwig I van Beieren (in Zuid-Duitsland) het Walhalla, een tempel met borstbeelden van Duitsers die een bijdrage aan de Duitse culturele eenheid hadden geleverd.
Op dat moment werd nog gedebatteerd over de vraag of het borstbeeld van Maarten Luther, die in de zestiende eeuw een veelgelezen Duitse Bijbelvertaling had geschreven, in het gebouw moest worden geplaatst. Voorstanders en tegenstanders verschilden met elkaar van mening over de opname van het borstbeeld van Luther.

2p **19** Geef voor elk van beide partijen in dit debat hun argumentatie weer.

Gebruik bron 8.
In deze prent geeft de tekenaar een mening weer over de positie van Bismarck in Europa.

4p **20** Licht deze prent toe door:
- zonder bron de kern van de buitenlandse politiek van Bismarck aan te geven en
- met twee verwijzingen naar de bron uit te leggen welke mening de tekenaar in zijn prent weergeeft over de positie van Bismarck.

Gebruik bron 9.
In 1923 pleegt Adolf Hitler een staatsgreep die mislukt. De NSDAP wordt verboden en daarom sluiten sommige nazi's zich aan bij het *Völkischen Block*.

4p **21** Ontleen aan de bron twee redenen waarom deze nationaalsocialisten zich in ideologisch opzicht thuis voelen bij het *Völkischen Block.*

Het *Völkischen Block* (zie bron 9) verdween na 1924 naar de achtergrond.

1p **22** Geef hiervoor de verklaring vanuit de binnenlandse situatie van de Republiek van Weimar in die tijd.

De Duitse verovering van Europa was vanuit de nazi-ideologie een voorwaarde voor een belangrijker doel.

2p **23** Noem dit doel en geef aan wat dit betekende voor het optreden van de Duitse bezetters in West-Europa in vergelijking met hun optreden in Oost-Europa.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Gebruik bron 10.
Op grond van deze bron worden twee conclusies getrokken:
1 De mening van de Russische sergeant-majoor over het nationaalsocialisme komt voort uit zijn politieke opvatting.
2 De mening van de Russische sergeant-majoor over de toekomst van Duitsland loopt vooruit op de Koude Oorlog.

2p **24** Geef voor elk van beide conclusies de bijpassende redenering.

Gebruik bron 11.
Een interpretatie:
In deze prent uit 1950 geeft Herblock een mening weer over het McCarthyisme.

3p **25** Leg met twee verwijzingen naar de bron uit, welke mening Herblock hierover weergeeft.

Gebruik bron 12.
Dit interview past bij het vijandbeeld dat binnen de Sovjet-Unie van het Westen bestaat.

4p **26** Ontleen aan de bron twee onderdelen van dit vijandbeeld, telkens met een verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 13.
Horst Haitzinger geeft met deze prent een mening weer over de tegenstelling in 1989 tussen de politieke koers van Michael Gorbatsjov en die van Erich Honecker.

4p **27** Leg dit voor elk van beide koersen uit, telkens met een verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 14.
Dit affiche kan worden gebruikt om twee kenmerkende aspecten van de tweede helft van de twintigste eeuw te illustreren.

2p **28** Toon dit aan, telkens met een verwijzing naar de bron.

Bronvermelding
Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.